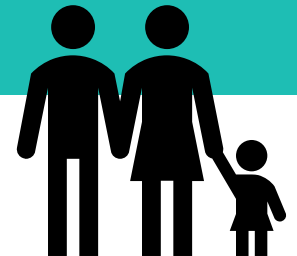

KUNTOUTUKSEN MONIALAISUUS JA YHTEISTOIMIJUUS

Anu Kippola-Pääkkönen,
erityisasiantuntija, YTT
Lapin ammattikorkeakoulu
anu.kippola-paakkonen@lapinamk.fi

Kuntoutus ja kuntoutuminen

- **KUNTOUTUS**

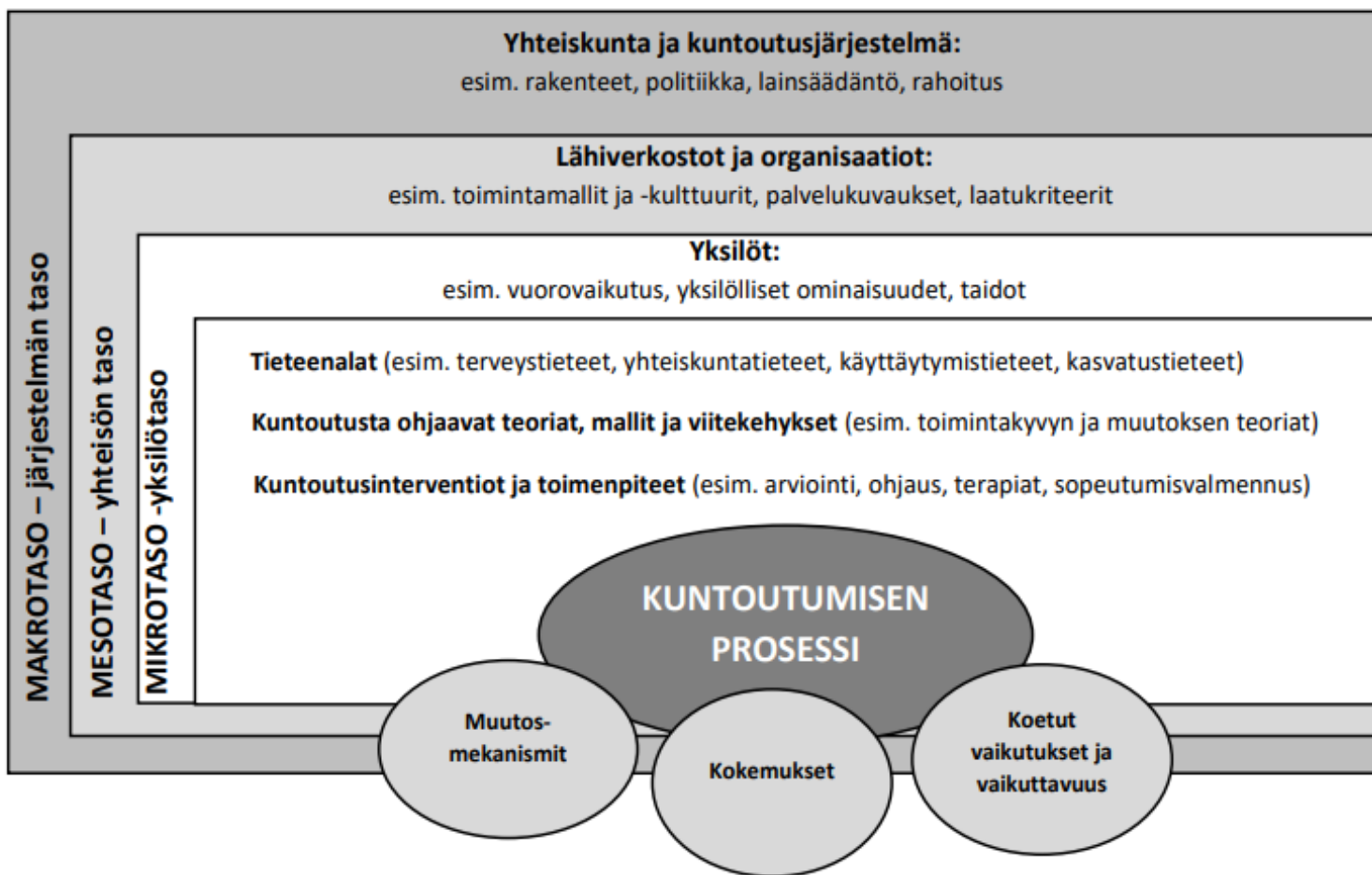
- Käsite on moniulotteinen ja merkityksellinen. Kuntoutusta voidaan tarkastella esim. filosofian, prosessien, toimenpiteiden, osa-alueiden tai järjestelmän kautta.
- Toimintaa, jolla, pyritään edistämään ihmisten toimintakykyä ja arjessa selviytymistä, vahvistamaan hyvinvointia ja elämänhallintaa sekä sosiaalista osallisuutta.

- **KUNTOUTUMINEN**

- Tavoitteellisesti etenevä, kuntoutujan ja asiantuntijoiden yhdessä suunnittelema prosessi, jossa kuntoutujan oma aktiivinen rooli on keskeinen.

Kuntoutuksen käytäntöjen ja tutkimuksen sosiaalisten rakenteiden tasot

(Kippola-Pääkkönen 2020)

Kuntoutuksen monialaisuus

- Monialaisuus tulee esille usealla eri alueella:
 - Taustalla vaikuttavat teorit, viitekehykset, mallit
 - Kuntoutuminen elämänkulun eri vaiheissa (lapset, nuoret, aikuiset, ikääntyneet)
 - Erilaiset kohderyhmät (esim. neurokehitykselliset , tuki- ja liikuntaelinsairaudet)
 - Prosessin eri vaiheet (esim. arviointi, kuntoutuksen suunnittelu, toteutus ja seuranta)
 - Moninainen järjestelmä (hyvinvointialueet: perustaso ja erikoissairaanhoido, Kela, vakuutus kuntoutus, työeläkekuntoutus)
 - Kuntoutuksen eri muodot (terapiat, sopeutumisvalmennus, perhekuntoutus, kohderyhmille suunnatut ryhmäinterventiot)
 - Erilaiset toimintakentät (varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitokset, sosiaali- ja terveystyöpalvelut, työelämäpalvelut, harrastus- ja vapaa-ajantoiminta, järjestöjen vertaistuen areenat)
 - Eri ammattilaiset
 - Erilaisia sosiaalietuuksia (esim. vammaistuki, kuntoutusraha)
 - Tutkimuksen erilaiset asetelmat

Valtakunnalliset linjaukset lääkinnälliseen kuntoutukseen

Neuropsykiatriset häiriöt – tukitoimet ja kuntoutus

Kuntoutuksen kohderyhmä	
Tuen tarpeiden varhainen tunnistaminen ja tuen järjestäminen.....	
Hyvä kuntoutuskäytäntö.....	
Kuntoutuksen erityispiirteet	
Vahvuuksien korostaminen	
Samanaikaishäiriöiden vaikutus	
Ikä ja kehitysvaihe vaikuttavat oirekuvaan, kuntoutuksen tarpeeseen ja toteutukseen.....	
Kuntoutujan perhetilanteen ja koko perheen tuen tarpeen huolellinen kartoittaminen.....	
Lääkinnällinen kuntoutus ja muu kuntoutuksellinen tuki ..	
Toimenpiteet ja painotukset siirtymävaiheissa ja toimintakyvyn rajoitteiden vaikeutuessa.....	

[Linkki julkaisuun](#)

Hyvä kuntoutuskäytäntö (STM 2022)

- Kuntoutuksen **tavoitteena on tukea henkilön toimintakykyä ja arjen osallisuutta** yksilön ja lähiverkoston vahvuudet ja voimavarat huomioiden.
- Kuntoutus on **tavoitteellista ja suunnitelmallista** ja se toteutetaan kuntoutujan, hänen läheisten, muiden ammattilaisten sekä kuntouttajan **yhteistyönä**.
 - Kuntoutusta ohjaavana dokumenttina toimii **kuntoutussuunnitelma**, joka laaditaan hoidosta vastaavassa yksikössä. Kuntoutussuunnitelmaan kirjataan kuntoutustavoitteet, -menetelmät, aikataulu, seuranta aikatauluineen ja vastuuhenkilöt.
- Hyvä kuntoutuskäytäntö sisältää niin **yleiseen tukeen** (esim. arkeen saatava ohjaus, pedagoginen tuki, työelämäpalveluiden tuki) kuin tarvittaessa **lääkinnälliseen kuntoutukseen liittyviä palveluita** (esim. terapiat, neuropsykologinen kuntoutus, sopeutumisvalmennus), jotka räätälöidään yksilöllisesti kuntoutujan ikä ja tarpeet huomioiden.
- **Tuen on jalkauduttava** tarpeen mukaan esim. kotiin, varhaiskasvatukseen, kouluun, oppilaitokseen tai työpaikalle sekä harrastuksiin ja vapaa-aikaan.
- **Vertaistuen** mahdollisuudet (esim. järjestöjen tarjoamat tilaisuudet).
- **Käypä hoito -suositukset, Cochrane-verkoston ja WHO:n interventiokuvaukset (Package of Rehabilitation Interventions, PRI) ja erilaiset muut oppaat ja julkaisut hyvistä hoito-, arviointi- ja kuntoutuskäytännöistä.**

WHO:n interventiokuvaukset autismikirjon häiriöihin

Package of Rehabilitation Interventions (PRI)

- WHO Rehabilitation 2030 -toimintastrategia:
 - Kuntoutuksen eri kohderyhmille tehty tutkimusnäyttöön perustuvia kuntoutuksen interventiokuvauksia, niin sanottuja kuntoutusinterventiopaketteja (PRI, Package of Rehabilitation Interventions).
 - Kansainvälisellä tasolla tapahtuvan kuntoutuksen kehittämistyön on tarkoitus tukea kansallisella tasolla sosiaali- ja terveysministeriötä kuntoutustoimenpiteiden suunnittelussa, budjetoinnissa ja kuntoutuspalveluiden integroinnissa muuhun palvelujärjestelmään.
 - Kansainvälinen toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden luokituksen (ICF) mukainen jäsenitys interventiokuvausten taustalla.

Interventiokuvaus ja sen taustalla oleva tutkimusnäyttö (WHO)

LINKKI:

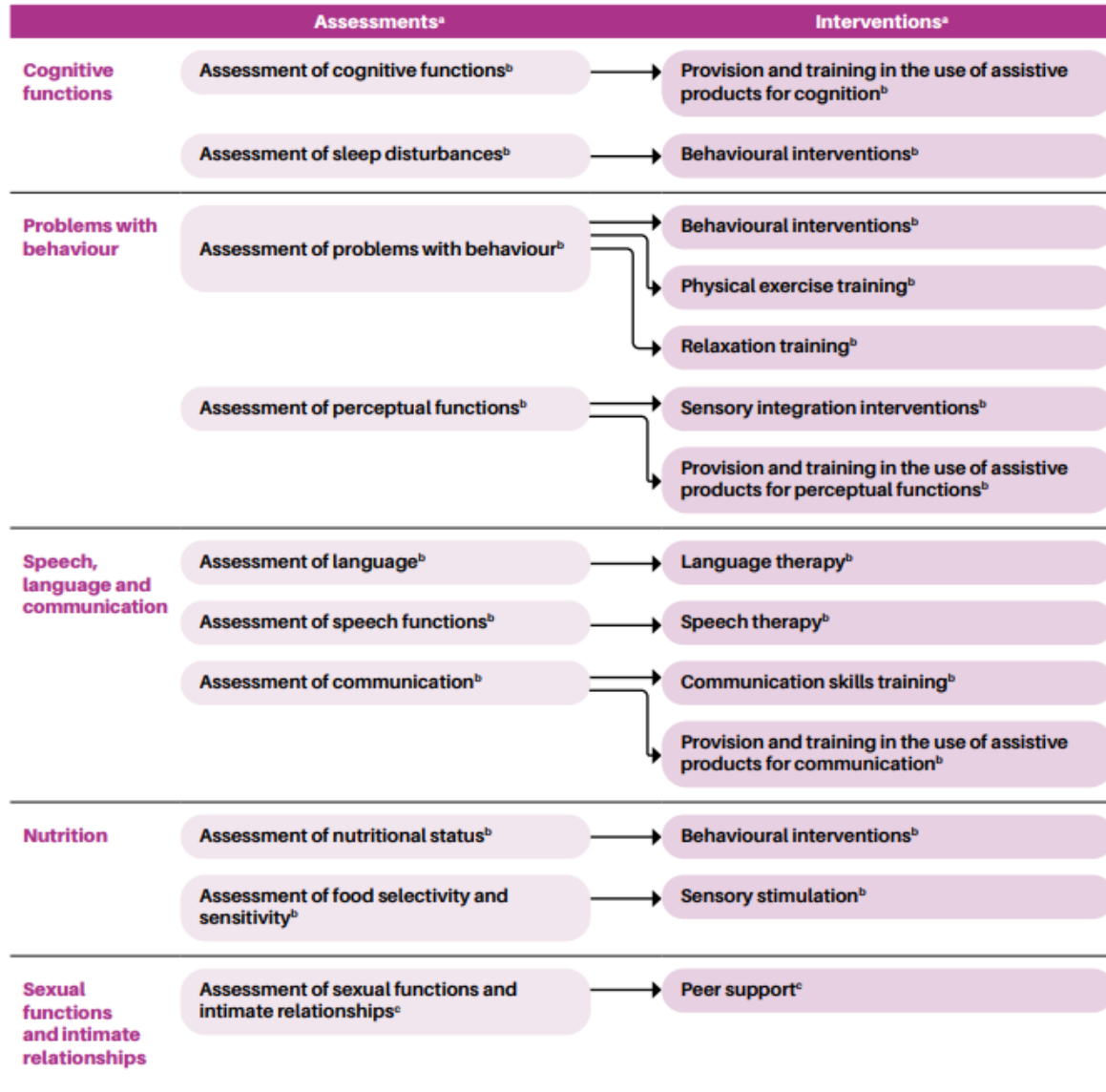
Neurokehityksellisten häiriöiden interventiokuvaukset (autismikirjon häiriöt ja kehitysvamma)

LINKKI:

Tutkimusnäyttö ja tausta-aineistot

Functioning interventions

[cont.]

Esimerkki interventio- kuvauksen sisällöstä (WHO)

Kuntoutuksen monialainen yhteistyö

- Palvelujärjestelmän eri hallinnonalojen toimijoita ohjataan monialaiseen yhteistyöhön lainsäädännöllä (esim. L 566/2005; L 1326/2010; L 1301/2014).
- Monialaisuudella viitataan eri hallinnonalojen tai eri tieteiden väliseen, ammattien väliseen ja ammattirajat ylittävään työskentelyyn. Monialaisen yhteistyön käsite on monitulkintainen. Sillä voidaan viitata monitieteiseen (multidisciplinary), tieteiden väliseen (interdisciplinary, transdisciplinary), moniammatilliseen (multiprofessional) tai ammattiryhmien välisiin (interprofessional, transprofessional) yhteistyön muotoihin.

Yhteistoimijuus

- Kuntoutuksen yhteistoiminta tai yhteistoimijuus on enemmän kuin perinteisesti kuntoutuksen kontekstissa järjestetyt yhteistyöpalaverit.
- Yhteistoimijuuden hierarkiaa voidaan kuvata neljän kategorian kautta (Heinijoki ym. 2022).

Taulukko 1. Yhteistoimijuuden käsitysten hierarkia.

	Yhteistoimijuus on tiedon jakamista	Yhteistoimijuus on eri näkökulmien yhdistelyä	Yhteistoimijuus on yhteistä päämäärää kohti työskentelyä	Yhteistoimijuus on yhdessä tekemistä arjessa
Roolit	Toimijoiden eriytyneet roolit	Toimijoiden eriytyneet roolit	Toimijoiden limittyvät roolit	Toimijoiden limittyvät roolit
Yhteistoiminnan eri muodot	Toiminnasta kertominen, yleinen materiaalien jakaminen, koulutus	Keskustelu, palaveri, soveltaminen	Yhdessä suunnittelu ja rakentaminen	Yhdessä tekeminen arjen tilanteissa, arjen kontekstin huomioiminen
Lopputulokset	Yleinen tietous	Kokonaisvaltainen ymmärrys tilanteesta	Yhteiseen päämäärään sitoutuminen	Oikea-aikainen tuki ja arkea helpottavien toimintatapojen löytyminen

Lähde: Heinijoki ym., 2022.

LINKKI:
Kelan

LAKU-perhekuntoutuksen
arviointitutkimuksessa (2023)

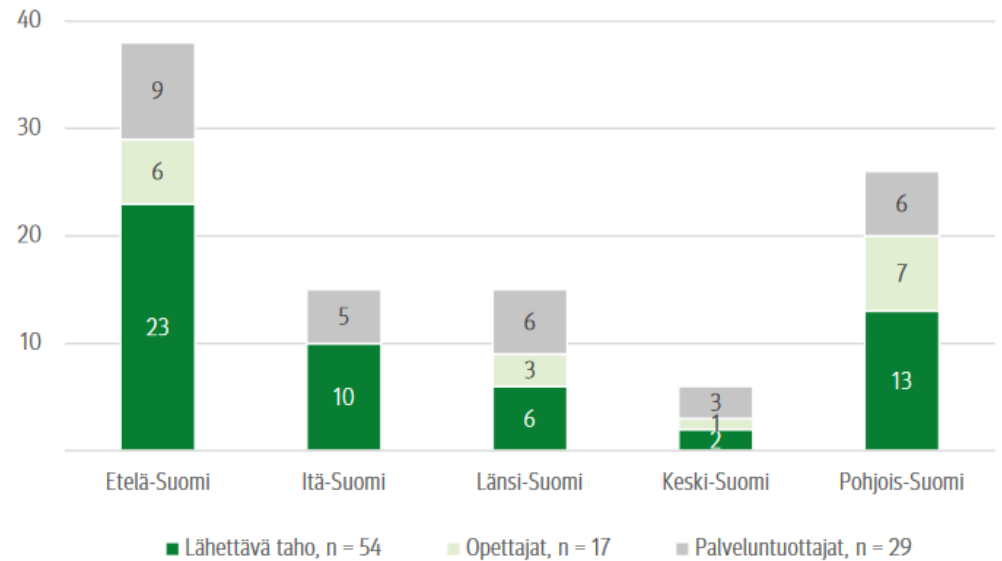
kuvattiin ammattilaisten
kokemuksia ja käsityksiä
yhteistoiminnan
toteutumisesta
eri toimijoiden välillä sekä
yhteistoimintaa edistävistä ja
estävistä tekijöistä

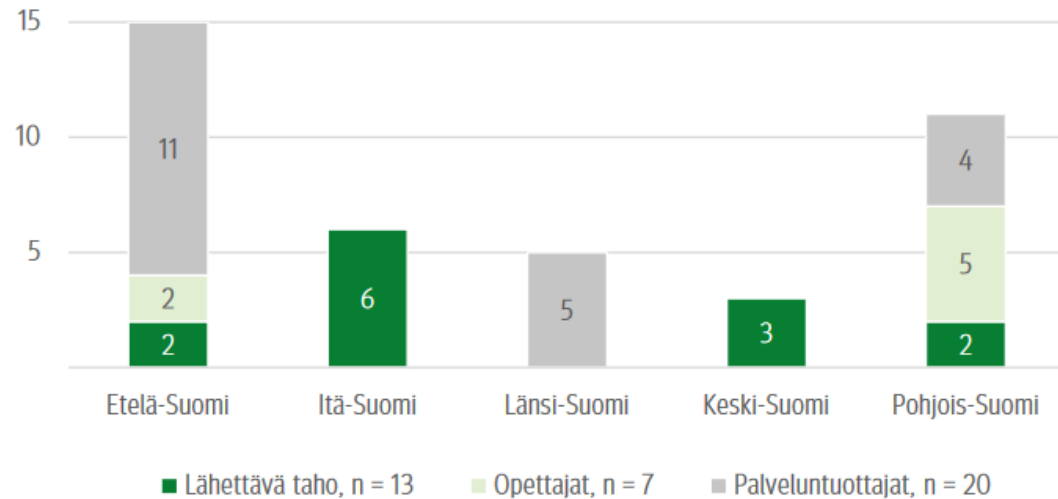
Kohderyhmänä
lähettävät tahot,
opettajat ja
kuntoutuksen
palveluntuottajat

Menetelminä kyselyt ja
haastattelut

Kuvio 6. Kyselyyn vastanneet alueittain (n = 101, yksi opettaja ei ilmaissut vastauksessaan paikka-tietoa).

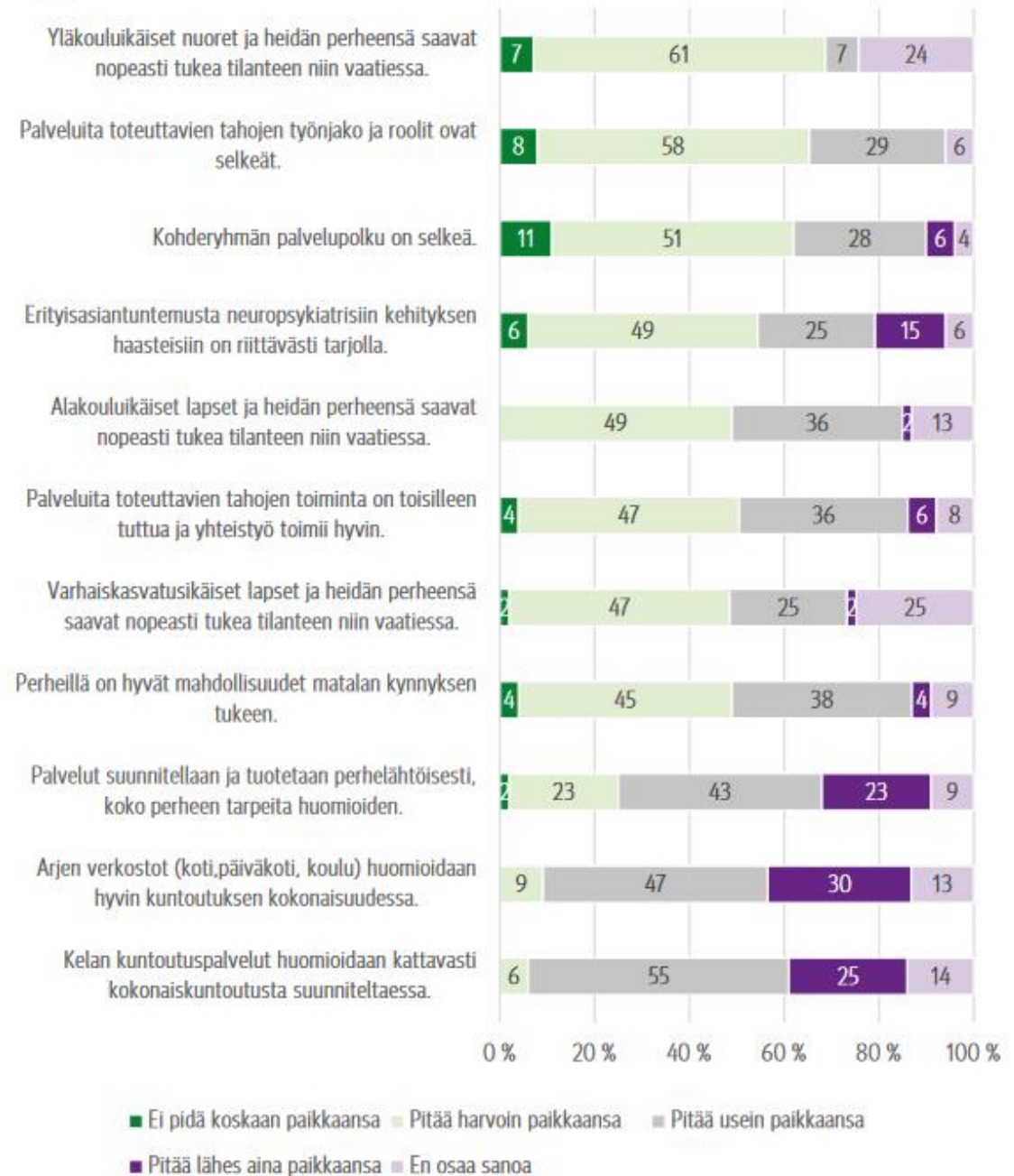

Kuvio 7. Haastatteluihin osallistuneet alueittain (n = 40).

Neuropsykiatrista asiantuntemusta vaativien palveluiden saatavuus

Kuvio 9. Neuropsykiatrista asiantuntemusta vaativien palveluiden saatavuus (lähettävät tahot, n = 54).

- Hyvän yhteistoimintasuhteen rakentaminen perheeseen sekä eri ammattilaisten välille koettiin **merkitykselliseksi kuntoutumista edistäväksi tekijäksi**.
- Ammattilaiset toivat esiin huolensa siitä, että **lapsen ja perheen ympärillä on laaja erilaisten palveluiden verkosto, jotka toimivat toisistaan erillään ja toisista tietämättä**. Koettiin myös **haasteita yhdistää eri organisaatioiden ja toimijoiden erilaisia toimintatapoja**.

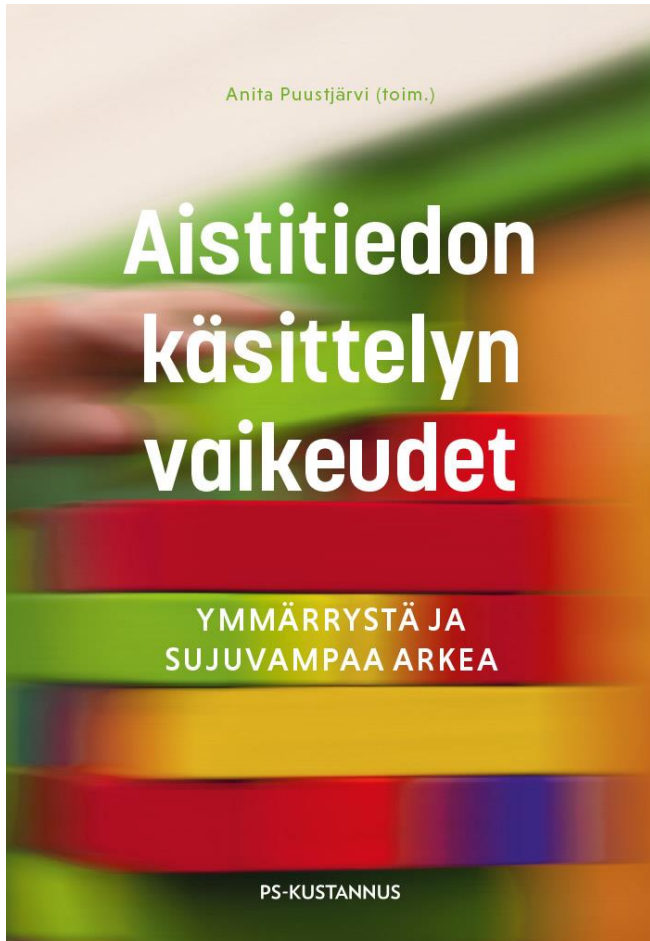
“Me ollaan jotenkin vielä Suomessa sellaisessa ihme viidakossa, että jokainen pitää oman tunkkinsa ja keskittyy siihen omaan tunkkiinsa. Kun meidän pitäisi ajatella sitä, että me yhdessä ollaan sen lapsen ympärillä ja puhutaan samaa kieltä. Nyt me puhutaan aivan eri kieltä. Hyvinvointipalvelut, opetuspalvelut, kaikki puhuu eri kieltä. Kun me oikeasti ollaan kaikki siinä ympärillä. Meillä on hienoja hyvinvointikeskuksia, joissa oikeasti se homma ei toimi suhteessa kouluun esimerkiksi. Siinä on kovaa yritystä, mutta hidasta se työ on. Niin ehkä mä ajattelisin sillä tavalla, että sitä tietoisuutta, joo opettajille kyllä. Mutta sitä tietoisuutta myös kaikille koulussa toimiville toimijoille.”

(opettaja, haastattelu, LAKU-tutkimus)

Tarvitaan uudenlaisia rajoja ylittäviä toimintamalleja yksilö-, ryhmä- ja organisaatiotasolla.

Yhteistoiminnan mahdollistamiseksi toimijoiden tulee tuntea alueen muut toimijat, sopia yhteyshenkilöt ja kohdistaa resursseja aitoon yhdessä tekemiseen.

Aistitiedon käsittelyn vaikeudet

- Autismikirjon häiriöihin liittyy useimmiten aistitiedon käsittelyn vaikeuksia. Jo diagnoosikriteereihin sisältyy yli- tai alireagoivuus aistiärsykkeisiin tai epätavallinen kiinnostuneisuus erilaisia aistimuksia kohtaan.
- Aistitiedon käsittelyn erilaisuus tai vaikeudet voivat heijastua monella tapaa toimintakykyyn.
- Pian julkaistaan ensimmäinen suomalaisin voimin toteutettu kirja aiheesta.
- [Kirjasta](#) saa ymmärrystä ja vinkkejä arkeen, kuntoutukseen ja omakuntoutukseen.

Kiitoksia

“Vaan, että puhutaan yhdessä niistä asioista. Kaikkien ei tarvitse tietää tietenkään kaikkea. Mutta se, että yhteiset päämäärät, mitä jokainen pystyy omalta osaltaan tehdä, jaetaan tietoa, ollaan riittävän avoimia toisia kohtaan, niin sillähän se homma lähtee menemään eteenpäin sillä tavalla tavoitteellisesti.”

(opettaja, haastattelu, LAKU-tutkimus)